

2 Karaktärisering av begravningsplatsen

Begravningsplatsen från sydväst. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg, 2005-10-17.

2.1 Begravningsplatsens närmiljö

Begravningsplatsen är belägen på Råbergets östra sluttning, cirka 2,5 kilometer öster om riksväg 81 mellan Noppikoski och Västbacka. Bosättningen på Östra Råberget anlades som en fäbodvall under Björkbergs by under 1770-talet och kom sedermera att bli permanent bebodd. När byn var som störst hade den 42 invånare och eget skolhus, men därefter avbefolkades den i snabb takt och vid mitten av 1900-talet stod de flesta bostadshusen öde och förföll. I slutet av 1960-talet bosatte sig tre finnländare som tillhörde den kristna Birgittastiftelsen utanför Rättvik i det enda kvarvarande bostadshuset i Östra Råberget och började odla upp markerna. Under tio års tid levde de ett slags munkliv på platsen, odlade grönsaker och även tobak, innan de 1979 lämnade byn. Sedan några år är en person åter bosatt i byns enda bostadshus, den s.k. Bergmansgården som är en träbyggnad i 1½våning från 1900-talets första hälft.

Begravningsplatsen ligger sydost om Bergmansgården, på en delvis uppfylld platå med branta sidor intill den lilla skogsbilväg som leder ned till den östra delen av den tidigare byn. Skogen har röjts till ett avstånd av drygt 20 meter från begravningsplatsen på den västra, norra och östra sidan och marken, som är myraktig, täcks här av ljung och bärris. Vid begravningsplatsens nordöstra hörn finns en mindre dunge av låga granar. På den södra sidan om begravningsplatsen och vägen, där bebyggelse tidigare funnits, är marken mer öppen och gräsbevuxen mellan höga kvarlämnade björkar. Ett antal lämningar, bland annat av källare, stenmurar, gärdesgårdar samt en hög murad skorstensstock av natursten står ännu kvar i detta

Råbergets begravningsplats, Los sn med Orsa finnmark, Gävleborgs län

område samt sydost om begravningsplatsen. Söder om vägen finns en liten källa där vatten till planteringar på kyrkogården hämtas.

2.2 Begravningsplatsen

År 1896 ansökte Los församlings kyrkostämman om att få anlägga en särskild begravningsplats i byn Råberget, som vid denna tidpunkt hade 32 invånare. Som skäl för denna ansökan angavs de långa avstånden och avsaknaden av vägar som gjorde det mycket svårt att transportera de avlidna till närmaste begravningsplats i Björkberg, 1,5 mil därifrån. Råbergets begravningsplats anlades sannolikt strax före sekelskiftet 1900 och kom förutom byborna även att nyttjas för gravsättningar för personer bosatta i byn Tackåsen samt fram till 1930-talets slut även för avlidna från Älvho. Begravningsplatsen har använts kontinuerligt fram till våra dagar. Den senaste gravsättningen skedde 1990.

Begravningsplatsens östra del från nordväst. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg, 2005-08-17.

Begravningsplatsen är kvadratisk med en storlek om 12,5 x 12,5 meter och den omgärdas av ett vitt trästaket som bärs upp av grovt huggna fyrkantiga stenstolpar av granit. Mot väster återfinns begravningsplatsens entré som utgörs av en vitmålad dubbelgrind i trä med staketspjälor, mellan två något högre stenstolpar med pyramidformad topp.

Begravningsplatsen är indelad i fyra områden av två grusbelagda meterbreda gångar som tillsammans bildar ett kors. Marken täcks av tovig gräsmark med inslag av ljung och mossor samt blåbärs- och lingonris. På begravningsplatsen har det tidigare funnits sju björkar, varav

Råbergets begravningsplats, Los sn med Orsa finnmark, Gävleborgs län

flertalet stått placerade längs det södra och norra staketets insida. Av dessa återstår nu endast stubbar. Den sista björken som stod intill staketet på den norra sidan föll hösten 2003. På begravningsplatsens östra del, nära staketet och i rak linje från grinden, står ett ca fyra meter högt vitmålat träkors med avfasade avslutningar på korsarmarna.

Gravvårdar av trä och sten samt gravkullar på begravningsplatsens sydvästra del. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg, 2005-08-17.

Gravvårdarna på begravningsplatsen är tämligen enkla, utförda i sten eller i form av träkors. Alla gravvårdar står, med ett undantag, vända mot öster och samtliga uppskottade gravhöggar ligger i östvästlig riktning. Gravarna står dessutom placerade i fyra relativt raka rader i nordsydlig riktning. Det finns 18 gravkullar med en till två meters längd på begravningsplatsen. Flera har tidigare varit försedda med en stenkant, men dessa stenkantar har troligtvis torvats över. Gravvårdarna i sten uppgår till nio stycken, sex lutande och tre stående, flertalet i röd eller grå granit. Den äldsta årtalsförsedda gravstenen härrör från 1913. Motiven på gravstenarna utgörs av blomsterrankor och fåglar samt kors. På gravarna finns inga titlar, men i två fall anges att den avlidne var hemmahörande i byn Tackåsen. Träkorsen är genomgående låga, vitmålade med namn, vanligtvis utan årtal. Träkorsen på den södra delen av begravningsplatsen har tillkommit senare. Idag nyttjas främst den västra delen av begravningsplatsen och här återfinns alla nya gravvårdar efter 1940. Vid minst 11 gravvårdar finns planteringar, samtliga på begravningsplatsens västra del.

Intill begravningsplatsen finns ett mycket litet redskapsskjul av trä där krattor och vattenkannor förvaras.

Endast skorstensmuren står kvar efter ett av de sedan länge rivna husen i byn östra Råberget. Foto från väster, Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg, 2003-10-09.

2.3 Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Begravningsplatsen i Råberget präglas i hög grad av den mycket speciella atmosfär som präglar hela den byn, vilken för en mansålder sedan var hem för drygt 40 personer. De synliga bebyggelse lämningarna i området är många och begravningsplatsen är i det sammanhanget ett av de tydligaste kvarvarande objekten som berättar om byns forna betydelse.

Begravningsplatsen har sannolikt behållit sin form och struktur sedan den anlades eftersom den räckt till för byns och kringliggande byars behov av gravplatser. Den har därtill även behållit sin ålderdomliga struktur med gravkullar och gravvårdar tydligt orienterade mot öster. Enkelhet och värdighet är andra begrepp som karaktäriserar begravningsplatsen. Genom att nya gravsättningar har fogats in bland befintliga gravar har dessutom den historiska kontinuiteten vidmakthållits och begravningsplatsen har ännu stor betydelse för personer som har anknytning till Råberget. Sammantaget måste begravningsplatsen betecknas som en av de bäst bevarade äldre begravningsplatserna inom Los-Hamra socken.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av begravningsplatsen:

- Begravningsplatsens närmiljö med de bevarade bebyggelse lämningarna är viktig för upplevelsen av platsen.
- Begravningsplatsens enkelhet vad gäller omgärdning, utsmyckning och vegetation.
- Träd har funnits på begravningsplatsen under lång tid.
- Grusgångarna i korsform.
- Gravvårdarnas placering i fyra rader och orientering mot öster
- Gravvårdarnas utformning, huvudsakligen låga vitmålade träkors samt mindre gravstenar, främst av granit.
- Gravkullarna ger begravningsplatsen en ålderdomlig karaktär.

Råbergets begravningsplats, Los sn med Orsa finnmark, Gävleborgs län

2.4 Källor, litteratur och övriga uppgifter

Almeflo, Marianne. *Skogskyrkogårdarna i Hamra*. Internetmaterial på Färila kyrkliga samfällighets hemsida (Även publicerat i pappersupplagan av Tornugglan av Mellanljusningens sommarnummer 2000).

Frank, Markus. Präst i Färila kyrkliga samfällighet. (Muntliga uppgifter).

Gagge, Carl Magnus. *Vårdåtgärder vid Ödekyrkogårdar i Los hamra pastorat*, Läns museet Gävleborg 1986. (Besiktningsprotokoll och foton).

Gustavsson, Ingemar. Orsa. f.d. skogvaktare inom Orsa besparingsskog. (Muntliga uppgifter, 2003-10-09).

Lantmäteriverkets forskningsarkiv i Gävle, ritningar och tillhörande beskrivningar.

Los kyrkoarkiv, Kyrkostämmoprotokoll och visitationsprotokoll.

Läns museet Gävleborg, ärendearkiv.

Länsstyrelsen Gävleborg, Kulturmiljö, ärendearkiv.

Sjögren, Karin. Vaktmästare inom Hamradelen av Los-Hamra socken. (Muntliga uppgifter 2003-10-10).

Inventeringsdatum 2003-10-09 och 2005-08-17

Inventerare: Daniel Olsson.

Ansvar kulturhistorisk karaktäristik och bedömning: Anna Lindgren och Daniel Olsson.

Rapportsammanställning: Daniel Olsson.